

સંબંધિત 'ક્યારે' અને 'ક્યાં'ની સૂચના સંચિત કરે છે. જેમ કે, જ્યારે વિદ્યાર્થી એવું જણાવે છે કે તેના બાળપણના દિવસો કાશ્મીરમાં વીત્યા હતા અથવા જ્યારે તે અહીં 9 વાગ્યા સુધી પરીક્ષા ખંડમાં હશે, ત્યારે આ પ્રાસંગિક સ્મૃતિ(episodic memory)નું ઉદાહરણ ગણાશે.

(2) અર્થપૂર્ણ સ્મૃતિ (Semantic memory) : આ પ્રકારની સ્મૃતિમાં બાળક શબ્દો, વિભાવનાઓ (concepts) અને કોઈ ખ્યાલના અર્થને સંચિત કરીને રાખે છે. અન્ય શબ્દોમાં, અર્થપૂર્ણ સ્મૃતિ સંસાર વિશે વિદ્યાર્થીઓના સામાન્ય જ્ઞાન(general knowledge)ને સંચિત કરે છે. જેમ કે CATનો અર્થ બિલાડી, $2 + 2 = 4$, પ્રત્યેક વ્યક્તિને એક નાક હોય છે, વગેરેને સંચિત કરીને રાખવું તે અર્થપૂર્ણ સ્મૃતિની શ્રેણીમાં આવે છે.

આ પ્રકારે આપણે જોઈએ છીએ કે, મનોવૈજ્ઞાનિકોએ સ્મૃતિના ઘણાં પ્રકારો જણાવ્યા છે. આમાં ટૂંકા ગાળાની સ્મૃતિ અને લાંબાગાળાની સ્મૃતિના પ્રકાર વધુ પ્રચલિત છે.

3. સ્મૃતિનું સ્વરૂપ (Nature of Remembering)

સ્મરણ એ સ્મૃતિનું એક વિધાયક પાસું છે. સ્મરણનો અર્થ ભૂતકાળમાં શીખેલા વિષયો અથવા પાઠોને ચેતનામાં લાવવા સાથેનો હોય છે. સ્મરણની પ્રક્રિયા એક જટિલ પ્રક્રિયા હોય છે, જેમાં ચાર પ્રકારની પેટા-પ્રક્રિયાઓ (sub-processes) સામેલ હોય છે -

- (i) શીખવું (Learning)
- (ii) ધારણ કરવું (Retaining)
- (iii) ફરીથી યાદ કરવું - (પુનઃસ્મરણ) (Recalling)
- (iv) ઓળખવું (Recognising)

શીખવું તે સ્મરણની પહેલું પગથિયું છે. જ્યાં સુધી વિદ્યાર્થી (learner) કોઈ વિષય કે પાઠને શીખતો નથી, ત્યારે તેને સ્મરણ રાખવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઉપસ્થિત નથી થતો. શીખેલા વિષયને સ્મૃતિ-ચિહ્નો(memory traces)ના રૂપે ફરીથી વિદ્યાર્થી તેને ધારણ કરી શકે છે. આ ધારણ જેટલું લાંબુ અને મજબૂત હોય છે, સ્મરણ